

SALVGARDAREA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Valeriu CAVRUC, Gheorghe POSTICĂ¹

PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The article presents the project of the national program of preservation, research and involvement of cultural heritage of the Republic of Moldova in different fields of public services.

The authors define the basic notions and concepts of cultural heritage, as well as of that of its protection. The modern concept of the cultural heritage protection implies not only restrictive and punitive measures, but also the comprehensive measures to ensure the heritage's integration in urban plans, and those of local development etc. This approach ensures new human and economic resources. At the same it encourages implication of the civil society and local administration.

Major objectives of the program include the entire inventory of the heritage of the Republic of Moldova, the mapping in GIS system of all monuments and sites, the creation of cultural heritage archives and electronic databases, as well as making the mechanisms and instruments of monitoring and rescue research.

The necessary resources for this program can be ensured from two sources: from the state budget, as the main funding source of the entire program; and from the European funds, in case the program will be divided in distinct projects.

Introducere

Patrimoniul cultural constituie componenta moștenită a culturii, prezentă în viața de astăzi sub forma unor vestigii materiale și imateriale, precum și în tipare culturale. El cuprinde toate domeniile culturii, întrucât acestea – chiar și cele mai avangardiste dintre ele – au la temelie experiența culturală acumulată, asimilată și adaptată. Patrimoniul cultural este cea mai importantă mărturie a legăturii dintre fenomenele culturale ale trecutului cu cele din prezent. În virtutea acestei legături, el reprezintă unul dintre factorii definitorii ai *identității* culturale și mărturia cea mai importantă a *genezei și evoluției* culturale. Depozitar al

¹ Valeriu Cavruc, dr. în istorie, director-interimar al Institutului Patrimoniului Cultural al AȘM; Gheorghe Postică, dr. hab. în istorie, viceministru al Culturii.

memoriei culturale, patrimoniul este una dintre cele mai importante *surse de cunoaștere* a trecutului și prezentului. Dincolo de valențele sale identitare, etice, estetice și cognitive, în condițiile gestionării adecvate, patrimoniul cultural poate deveni, așa cum arată experiența țărilor civilizate, un factor de *dezvoltare durabilă și coeziune socială*.

În contrast cu normele și practicile europene privind patrimoniul cultural, în ultimii douăzeci de ani patrimoniul cultural al Republicii Moldova este supus unei agresiuni fără precedent și se află în continuă degradare. Una dintre cele mai nefaste consecințe ale stării deplorabile a patrimoniului cultural și a cunoașterii precare a acestuia este **penuria unor repere identitare certe** la mulți cetățeni ai Republicii Moldova, astfel încât o parte semnificativă a populației cu ușurință se lasă manipulată de diverși născocitori de entități false și imaginare. În toată această perioadă autoritățile statului și comunitatea științifică au asistat neputincios – și nu rareori cu nepăsare – la distrugerea și degradarea patrimoniului. De aceea, în ultimele luni, în ceasul al doisprezecelea, conducerea Ministerului Culturii și a Academiei de Științe a Moldovei au inițiat elaborarea Programului Național *Salvgardarea patrimoniului cultural al Republicii Moldova*, pentru perioada 2011 – 2014, care ulterior va putea fi extins și integrat în *strategia națională de dezvoltare*. Acest program vizează cele mai vulnerabile și amenințate categorii ale patrimoniului cultural – *arheologic, etnografic, imaterial, artistic imobil, cinematografic și teatral* – și este inclus în lista priorităților Ministerului Culturii și a Academiei de Științe.

Programul a fost elaborat sub egida Ministerului Culturii și a Academiei de Științe a Moldovei, de un colectiv de cercetători de la Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei², Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei³, Muzeul Național de Istorie Naturală și Etnografie⁴, Universitatea de Stat a Moldovei⁵ și Universitatea de Stat Ion Creangă⁶. Și-au adus contribuții la această lucrare și colegii de la Universitatea Al. Ion Cuza (Platforma de Cercetare „Arheoinvest”), Iași⁷;

² Vasile Chiselița, Vlad Vornic, Oleg Levițki, Larisa Ciobanu, Svetlana Procop, Raisa Osadci, Tudor Stăvilă, Tamara Nestorova, Victoria Fedorenco, Silviu Tabac, Dumitru Olărescu, Sergiu Ciocanu, Violeta Tipa.

³ Eugen Sava, Ion Tentiuc

⁴ Varvara Buzilă

⁵ Andrei Nicic

⁶ Sergiu Musteață, Octavian Munteanu

⁷ Vasile Cotiuță

Muzeul Național de Istorie a României, București⁸ și Ministerul Culturii și Patrimoniului Național al României⁹. Autorilor prezentului articol, în virtutea atribuțiilor lor, le-a revenit privilegiul de a fi inițiatorii acest program, precum și sarcina de a coordona elaborarea acestuia.

Noțiuni și concepte

Data fiind varietatea și complexitatea patrimoniului cultural, dar și din cauza diferențelor de ordin teoretico-metodologic de abordare, în literatura de specialitate nu există consens asupra noțiunilor și conceptelor de bază privind patrimoniul cultural și salvagardarea acestuia. Însă, în scopul articulării cât mai clare a Programului, a fost necesară depășirea diferențelor de opinii. Astfel, aceste concepte și noțiuni au fost convenite, uneori chiar în dezacord cu viziunile și abordările autorilor, determinante în acest sens fiind rațiunile practice și conjunctura dată de prevederile documentelor oficiale internaționale¹⁰ și naționale¹¹ în domeniu. Prin urmare, în urma dezbaterilor și ținându-se cont de realitățile din Republica Moldova, s-a ajuns la următoarele convenții.

A. *Patrimoniul arheologic* este definit ca totalitatea vestigiilor materiale ale existenței umane din trecut, reprezentând un tezaur esențial al moștenirii culturale, constituind o punte de legătură între prezentul și trecutul uman. Patrimoniul arheologic cuprinde două categorii majore: *patrimoniul arheologic imobil* (PAI) și cel *mobil* (PAM).

A.1. *Patrimoniul arheologic imobil* (PAI) este definit ca totalitatea vestigiilor materiale ale existenței umane din trecut, asociate peisajelor naturale. PAI cuprinde diverse construcții, *situri arheologice*, *peisaje arheologice* și *ansambluri arheologice*.

A.1.a. *Situri arheologice* sunt urme de habitat (stațiuni și așezări), de exploatare a resurselor naturale (mine de extragere a zăcămintelor etc.), de producție meșteșugărească (ateliere etc.), de

apărare (ziduri, valuri, șanțuri etc.), de înmormântare (cimitire sau morminte izolate), de cult (sanctuare, temple, biserici etc.).

A.1.b. *Peisaje arheologice* sunt peisaje naturale modelate și/sau adaptate de om în trecut la nevoile întreținerii vieții umane (de ex. terase de origine naturală și/sau antropică, utilizate pentru cultivarea plantelor; relief adaptat și/sau modelat în scopul locuirii, apărării etc.; cursuri de ape adaptate și/sau modelate pentru navigare, irigare, pescuit etc.; trecători, pasuri sau vaduri, utilizate pentru deplasări etc.).

A.1.c. *Ansambluri arheologice* reunesc situri interconectate, reciproc complementare, dispuse relativ compact și integrate unor peisaje naturale unitare (de ex., așezări urbane înconjurate de așezări rurale și cimitire, toate integrate unui peisaj natural unitar și conectate prin căi de comunicare).

A.2. *Patrimoniul arheologic mobil* (PAM) cuprinde *artefacte* (obiecte portabile create și/sau utilizate de om: unelte, ustensile, arme, obiecte de cult, de podoabă, de vestimentație etc.) și *ecofacte* (vestigii portabile ale mediului natural asociate cu urme de origine antropică: polen, semințe, oase animale, cochilii de melci etc.).

B. *Patrimoniul etnografic* (PE) cuprinde totalitatea creațiilor materiale și spirituale ale societăților tradiționale din prezent sau din trecutul recent. Pe măsura modernizării societății, elementele constitutive ale PE își pierd funcțiile de bază care le-au consacrat în cultura tradițională. Din acest moment, ele fie dispar, fie capătă sensuri noi: cel de *deșeu* cultural, sau – în cazul societăților preocupate de menținerea și valorificarea acestui patrimoniu – cel de sursă de cunoaștere, educație, inspirație, dezvoltare turistică și economică. Uneori, PE capătă valoarea simbolică identitară ridicată. PE se împarte în două categorii majore: *patrimoniul etnografic material* (PEM) și cel *imaterial* (PCI).

B.1. *Patrimoniul etnografic material* (PEM) cuprinde bunuri culturale materiale ale societăților tradiționale, mărturii ale evoluției mediului natural și a habitatului, ale relațiilor omului cu mediul ambiant și ale potențialului creator uman care sunt semnificative pentru istoria, cultura și civilizația națională și universală. PEM este alcătuit din două subcategorii: *imobil* și *mobil*.

B.1.a. PEM *imobil* cuprinde creații materiale imobile: *peisaje culturale* (peisaje naturale modelate și/sau adaptate antropic, localități etnografice, centre ale meșteșugurilor tradiționale adaptate activităților și practicilor tradiționale umane etc.); *habita-tul* (vetre de locuit ale satelor, târgurilor și orașelor; moșii cu terenuri arabile, păduri, iazuri și pășuni, crame; edificii de cult, cimitire, anexe gospodărești,

⁸ Corina Borș

⁹ Mihaela Simion

¹⁰ Convenția culturală europeană (Paris, 1954), Convenția UNESCO privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural (Paris, 1972), Convenția europeană privind protecția patrimoniului arhitectural (Granada, 1985), Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic (Valletta, 1992), Convenția europeană a peisajului (Florența, 2000), Convenția UNESCO privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial (Paris 2003), Convenția UNESCO privind protecția și promovarea diversității de expresii culturale (Paris, 2005).

¹¹ Legea privind ocrotirea monumentelor (1993), Legea despre cultură (1999), Legea Muzeelor (2002).

ateliere, fântâni, stâne, poduri, punți; locuințele cu toate componentele etc.); *instalații tehnice* (mori, oloinițe, roți pentru irigare etc.).

B.1.b. PEM *mobil* cuprinde obiecte portabile create prin mijloace tehnice tradiționale și utilizate – în trecut sau/și prezent – în cadrul unor activități de întreținere a vieții comunităților umane (unelte, ustensile, piese de port, textile, obiecte de cult, piese de mobilier, mijloace de transport etc.).

B.2. *Patrimoniul Cultural Imaterial* (PCI) cuprinde totalitatea creațiilor tradiționale, autentice, exprimate în forme verbale, muzicale, coregrafice și teatrale, precum și ansamblul obiceiurilor, practicilor, reprezentărilor, expresiilor, cunoștințelor și abilităților – împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele, vestimentația specifică, accesoriile și spațiile culturale asociate acestora – pe care comunitățile, grupurile și, după caz, indivizii le recunosc ca parte immanentă, indispensabilă și integrantă a tezaurului lor cultural, ele exprimând fundamentele spirituale identitare, valorile morale, etice și estetice ale poporului, mărturia esențializată a gândirii, activității, sensibilității și imaginației creatoare a oamenilor, din trecutul istoric și până în prezent.

C. *Patrimoniul artistic imobil* (PArtI) este constituit din construcții și opere de artă plastică monumentală, cu valoare arhitecturală, urbanistică, estetică, istorico-memorială și eclesiastică, integrate unor spații și peisaje publice, semnificative pentru istoria și cultura națională și universală. PArtI cuprinde două categorii majore:

C.1. *Patrimoniul arhitectural* (PARht)

C.2. *Monumente de artă plastică monumentală* (MArt)

C.1. *Patrimoniul arhitectural* cuprinde:

C.1.a. *Monumente arhitecturale* – orice construcții remarcabile prin interesul lor istoric, arheologic, artistic, științific, social sau tehnic (clădiri, biserici etc.).

C.1.b. *Ansambluri arhitecturale* – grupuri omogene de construcții urbane sau rurale, remarcabile prin interesul lor istoric, arheologic, artistic, științific, social sau tehnic și suficient de coerente pentru a face obiectul unei delimitări topografice (fortificații, complexe monastice etc.).

C.1.c. *Situri arhitecturale* – opere combinate ale omului și naturii, parțial construite și care constituie spații suficient de caracteristice și omogene pentru a face obiectul unei delimitări topografice, remarcabile prin interesul lor istoric, arheologic, artistic, științific, social sau tehnic (complexe rurale sau urbane).

C.2. *Monumente de artă plastică monumentală* (MArt) cuprind compozițiile de sculptură

monumentală, statuile, busturile și reliefulurile, frescele, pictura murală, iconostase, mozaice, vitralii etc.). Din această categorie fac parte:

C.2.a. Monumente de for public (monumente cu caracter memorial, sculpturi, troițe etc. integrate spațiilor publice)

C.2.b. Opere de pictură monumentală (pictură murală, rupestră etc.)

D. *Patrimoniul Cinematografic* (PCn) include producția cinematografică de filme documentare, de cronică, de ficțiune și de animație. Grație implicării filmului în toate domeniile vieții: fie cu scopuri științifico-cognitive (filmul de nonficțiune), fie cu impact estetic-artistic (filme de ficțiune și desene animate) Patrimoniul Cinematografic a devenit o componentă importantă a Patrimoniului Cultural Național.

E. *Patrimoniul teatral* (PT), este constituit din opere scenice create în teatre, semnificative pentru istoria culturii naționale și universale. Importanța rolului și locului artei scenice în cultura fiecărui popor denotă nivelul lui artistic și filozofic în conștientizarea vieții omului, societății, lumii. Specificul acestui gen de artă constă în faptul că spectacolul are o viață scurtă și există atâta timp, cât este prezentat spectatorului. Această particularitate determină forme specifice de păstrare a mărturiilor existenței lui în istoria artei teatrale și culturii naționale: programele de sală cu informații privind echipa de creație (autor, regizor, scenograf, compozitor, coregraf, personaj/actor etc.), afișele, recenziile din presa timpului, fotografiile.

Conceptul de salvagardare a patrimoniului cultural

Salvagardarea (din fr.: ocrotirea, protejarea) patrimoniului cultural, este un concept mult mai larg decât cel de protejare/ocrotire propriu-zisă care, în accepțiunea sa tradițională, se limita, pe de o parte, la măsuri juridice și administrative cu caracter restrictiv și punitiv, iar pe de altă parte – la cele de conservare. Experiența internațională în domeniu arată însă că o astfel de abordare este puțin eficientă pentru că se bazează exclusiv pe resurse și instrumente de stat, întotdeauna și pretutindeni insuficiente și gestionate în mod defectuos.

În schimb, conceptul modern de salvagardare a patrimoniului cultural presupune *prezervare integrată și activă* care, dincolo de resursele și instrumentele de stat, apelează la cele private și ale societății civile, capacitând totodată comunitățile locale. Conceptul de salvagardare implică, totodată, cercetarea patrimoniului și valorificarea potențialului economic, social și educațional al acestuia, generalizând resurse economice și umane

noi – inclusiv prin integrarea patrimoniului cultural în diverse sfere ale serviciilor publice –, pe care apoi le investește în cercetarea, conservarea și protejarea patrimoniului. Prin urmare, conceptul modern de salvagardare a patrimoniului cultural presupune prezervare *integrată* într-un context de activități cu caracter social, economic și educațional și implică un complex de măsuri științifice, legislative, manageriale, administrative, sociale, economice, educaționale și culturale menite să asigure *prezervarea* (evidența, ocrotirea, conservarea, restaurarea), *cercetarea* și *integrarea* acestuia în diverse sfere ale vieții sociale (turism, educație, amenajarea teritoriului etc.). Astfel, prezervarea, cercetarea și integrarea patrimoniului sunt componente esențiale interconectate și interdependente ale salvagărdării patrimoniului cultural. În viziunea modernă, stipulată printre altele și de prevederile Convenției Consiliului Europei privind protecția patrimoniului arheologic (Valletta, 1992), salvagardarea patrimoniului trebuie să fie armonizată cu activitățile de amenajare a teritoriului și integrată dezvoltării durabile.

Obiectivele Programului

- Elaborarea strategiei naționale de salvagardare a PC
- Evaluarea riscurilor la care este supus PC
- Adaptarea normelor și practicilor de *prezervare, cercetare și integrare/valorificare* a PC al Republicii Moldova la cele ale Uniunii Europene
- Generarea resurselor materiale și umane necesare salvagărdării PC
- Crearea instrumentelor, mecanismelor, de salvagardare a PC
- Crearea cadrului instituțional pentru asigurarea cercetărilor preventive a PC
- Armonizarea salvagărdării PC cu activitățile economice care amenință PC
- Expertizarea și clasarea PC
- Integrarea PC în sfera serviciilor publice
- Integrarea datelor privind PC în planuri urbanistice (PUG, PUZ, PAT);
- Valorificarea potențialului cognitiv, educațional și economic al PC
- Inventarierea PC în conformitate cu standarde europene
- Actualizarea Registrelor patrimoniului cultural
- Elaborarea lucrărilor științifice fundamentale privind PC (Atlase, Repertorii etc.)
- Crearea arhivelor patrimoniului cultural
- Asigurarea condițiilor adecvate de prezervare a PC în muzee și colecții publice

- Evaluarea, conservarea și restaurarea PC vulnerabil
- Realizarea parteneriatului dintre instituțiile statului, sectorul privat și societate civilă în domeniul salvagărdării PC

Rezultate estimate ale Programului

A. Lucrări științifice fundamentale

- *Strategii și politici privind patrimoniul cultural al Republicii Moldova în perioada 1946-2010*
- *Perspective strategice ale patrimoniului cultural din Republica Moldova*
- *Patrimoniul cultural al Republicii Moldova în contextul metodologiilor contemporane*
- *Patrimoniul cultural-natural al Republicii Moldova în context internațional*
- *Repertoriul Arheologic al RM*
- *Repertoriul monumentelor istorice (arhitectură) din Republica Moldova*
- *Repertoriul monumentelor de for public din Republica Moldova*
- *Repertoriul monumentelor militare*
- *Repertoriul cimitirelor din Republica Moldova*
- *Repertoriul patrimoniului cultural intangibil al Republicii Moldova*
- *Atlasul etnografic al Republicii Moldova*
- *Cartea Neagră a PC al Republicii Moldova*
- *Patrimoniul arheologic al Republicii Moldova*
- *Arheologia Moldovei*
- *Etnografia Republicii Moldova*
- *Harta etnoculturală a Republicii Moldova*
- *Patrimoniul artistic al Republicii Moldova*
- *Patrimoniul arhitectural al Republicii Moldova*
- *Arta monumentală din Republica Moldova*
- *Arta plastică din Republica Moldova*
- *Arta teatrală din Republica Moldova*
- *Arta cinematografică din Republica Moldova*

B. Proiecte de documente oficiale în domeniul PC

- *Strategii și politici de stat privind patrimoniul cultural al Republicii Moldova*
- *Plan de management al patrimoniului cultural al Republicii Moldova*
- *Codul de legi al patrimoniului cultural al Republicii Moldova*
- *Metodologii privind clasarea, cercetarea, protecția, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural al Republicii Moldova*
- *Registrul siturilor arheologice din Republica Moldova*
- *Registrul monumentelor istorice (arhitectură) din Republica Moldova*
- *Registrul monumentelor de for public din Republica Moldova*

- *Registrul monumentelor militare și cimitirelor din Republica Moldova*
- *Registrul patrimoniului cultural imaterial al Republicii Moldova*
- *Registrul zonelor etnografice ale Republicii Moldova*
- *Norme metodologice privind salvagardarea PC*
- *Proceduri standard de Salvagardare a PC*
- *Coduri deontologice în domeniul PC*
- *Dosare de expertiză a PC*

C. Instrumentele salvagădării

- *Arhivele PC*
- *Cinimateca filmului moldovenesc*
- *Baza electronică de date a siturilor arheologice din Republica Moldova*
- *Baza electronică de date a monumentelor istorice (arhitectură) din Republica Moldova*
- *Baza electronică de date a monumentelor de for public din Republica Moldova*
- *Baza electronică de date a monumentelor gloriei militare și cimitirelor ostășești din Republica Moldova*
- *Baza electronică de date a patrimoniului cultural imaterial al Republicii Moldova*
- *Baza de date a zonelor etnografice ale Republicii Moldova*
- *Laborator Național de conservare-restaurare a PC*

Impactul așteptat

În plan științifico-cultural

- Vor fi create standardele de descriere, sistematizare și analiza PC de toate genurile din Republica Moldova
- Republica Moldova va obține un documentar științific complet al PC
- Republica Moldova va obține un set de publicații științifice fundamentale în care vor fi prezentate toate genurile de patrimoniu cultural național
- Societatea moldovenească în ansamblu se va îmbogăți spiritual, dat fiind că va obține un tablou general sistematizat privind patrimoniul cultural național

În plan practic

- Autoritățile statului vor obține suportul științific al normelor juridice privind patrimoniul cultural al Republicii Moldova
- Autoritățile publice vor fi informate deplin cu privire la starea reală a patrimoniului cultural al Republicii Moldova, cu recomandările de rigoare privind salvagardarea acestuia
- Republica Moldova va dispune de inventarul

științific al patrimoniului cultural care, în conformitate cu legislația în vigoare, va putea fi luat la evidența de stat

- Societatea, în ansamblu, va beneficia de repertoriul științific, care vor oferi date exacte privind patrimoniul cultural de rang național și local
- Vor fi ameliorate riscurile de distrugere a PC

Activități în cadrul Programului

Conform specificului fiecărei categorii ale PC, activitățile din cadrul Programului (peste 200 în total) au fost grupate pe 7 subdomenii: *I. Patrimoniul arheologic imobil (PAI); II. Patrimoniul arheologic mobil (PAM); III. Patrimoniul Etnografic Material (PAM); IV. Patrimoniul Cultural Imaterial (PCI); V. Patrimoniul Artistic Imobil (PARTI); VI. Patrimoniul Cinematografic (PCn); VII. Patrimoniul Artei Teatrale (PAT).*

Pentru toate subdomeniile sunt prevăzute *workshopuri* cu caracter organizațional, managerial și metodologic, precum și monitorizarea sistematică. Sunt prevăzute activități de elaborare a *modelelor documentelor cadru* de evidență a patrimoniului (fișe de sit, fișe de obiect, chestionare, hărți etc.) și stabilire a modalităților de gestionare a acestora. La toate subdomeniile sunt prevăzute identificarea, sistematizarea și securizarea documentației rezultată din cercetările anterioare.

Vor fi realizate, de asemenea, transcrieri coregrafice, filologice, ale reprezentărilor teatralizate, descrieri ale obiceiurilor, credințelor, contextelor, accesoriilor etc.

În vederea sistematizării patrimoniului cinematografic vor fi analizate și pasportizate filmele după genuri (filmele de nonficțiune, de ficțiune, de animație). Acest domeniu mai reclamă elaborarea *Filmografiei* Patrimoniului Cinematografic Național, transpunerea filmelor de pe peliculă cinema pe suport electronic, precum și crearea Cinematecii filmului moldovenesc.

Cea mai mare pondere în activitățile programului vor avea cercetările de teren, atât în vederea identificării obiectivelor PC cât și pentru verificarea informațiilor existente. Se preconizează că cercetările de teren se vor desfășura cu echipe mixte formate din cercetători cu expertize în diverse domenii al PC, pe zone: *Nord, Centru și Sud.*

În cazul Patrimoniului material imobil sunt deosebit de importante localizarea și cartarea obiectivelor cu ajutorul dispozitivelor GPS și în sistem GIS (Geographic Information Sistem), ceea ce va fi foarte util în eventualitatea disputelor cu proprietarii și/sau administratorii terenurilor în ceea ce privește regimul de protecție a obiectivelor PC. Totodată, integrarea PC imobil în GIS va contribui

la contextualizarea mai amplă a PC și, respectiv, va spori în mod substanțial potențialul cognitiv al patrimoniului.

Indiferent de subdomeniu, căruia îi aparțin obiectivele PC cercetate, documentația aferentă cercetării acestora va fi arhivată și introdusă în baze electronice de date administrată în regim de maximă siguranță.

Cercetătorii, experții în diverse domenii ale PC, în colaborare cu specialiștii de la Ministerul Culturii, vor elabora în cadrul Programului normele metodologice de clasare a PC și vor declanșa procedurile de clasare propriu-zisă. Datele identificate și cercetate privind PC al Republicii Moldova vor servi la actualizarea Registrului Arheologic Național. Programul mai prevede instituirea cadastrelor privind PC și includerea acestora în planurile de urbanism și de amenajare a teritoriului. Obiectivele cele mai valoroase, în colaborare cu administrația locală, vor fi marcate prin însemne și indicatoare tipizate.

Programul prevede realizarea unei serii de publicații fundamentale. În scopul diseminării rezultatelor Programului și în vederea creării climatului public favorabil, este prevăzută o serie de activități adresate publicului larg. Printre acestea menționăm realizarea unor *expoziții temporare itinerante* cu genericul *Patrimoniul Cultural al Moldovei în pericol*.

Depozitarul și administratorul cel mai important al patrimoniului mobil sunt muzeele, cărora le revine sarcina *prezervării, cercetării, evidenței și valorificării publice și științifice* a acestuia. Având în vedere starea deplorabilă a patrimoniului gestionat de muzee, Programul prevede numeroase activități de salvagardare a PC administrat de aceste instituții: salubritatea depozitelor; instalarea și punerea în funcțiune a echipamentelor de monitorizare și menținere a microclimatului optim în depozite (termografe, hidrografe, camere de luat vederi, stingătoare de foc etc.); reamenajarea și reorganizarea depozitelor; redepozitarea PC în conformitate cu normele de conservare; pasportizarea PC redepozitat; ordonarea și securizarea documentației originale și a copiilor acesteia privind PC aflat în administrarea muzeelor; completarea Registrelor de Inventar; fotografierea PC aflat în administrarea muzeelor; crearea arhivei digitale a materialului documentar privind PC; completarea fișelor standard a PC aflat în administrarea muzeelor; instalarea unui program modern de evidență computerizată a PC și introducerea informațiilor privind PC în Baza de date computerizată; înzestrarea cu echipamente moderne a laboratoarelor de conservare, asigurarea activităților de conservare a PC din muzee; organizarea laboratoarelor de

restaurare și restaurarea obiectelor vulnerabile de patrimoniu.

O importanță deosebită Programul acordă diverselor forme de educație a publicului în spiritul pro-patrimoniu. Totodată se preconizează organizarea expozițiilor etnografice în satele cercetate pentru a consolida statutul PC în comunități, precum și achiziționarea obiectelor de patrimoniu pentru completarea colecțiilor muzeale.

Va fi acordată asistență de specialitate învățătorilor de educație tehnologică și altor categorii de intelectuali din mediul rural.

Resurse necesare

Volumul de lucru preconizat necesită resurse pe măsură.

Resursa umană. Se preconizează că în diverse activități ale Programului vor fi implicați în total cel puțin **60** de cercetători și personal auxiliar de la AȘM, **15** cadre didactice de la universități, **40** de studenți, **5** specialiști independenți, 5 specialiști-consultanți din afara Republicii Moldova. Trebuie subliniat însă cu regret că resursa umană disponibilă, deși are calificarea ridicată în domeniul cercetării, de cele mai multe ori este depășită în ceea ce privește noile tehnologii de cercetare și utilizarea echipamentelor moderne. În acest sens, este necesară pe de o parte atragerea specialiștilor din afara republicii, cât și formarea profesională a cadrelor locale.

Echipamente. Standardele moderne în domeniul salvagărdării patrimoniului cultural nu pot fi atinse fără tehnologii înalte, echipamente corespunzătoare (stații totale, aparate de prospecțiune), precum și a mijloacelor de transport. Toate acestea, la fel ca și costurile pentru motivarea personalului implicat, necesită fonduri considerabile (conform estimărilor, peste 15 milioane lei).

În condițiile subfinanțării cronice a domeniului, această sumă pare uriașă. Pe de altă parte, pierderile pe care le va suferi țara vor fi incomparabil mai mari dacă acest Program nu se va realiza. Rigorile legislației europene, iar în perspectivă și a celei naționale vor împiedica investiții importante tocmai din cauza nerezolvării problemelor legate de gestionarea corectă a patrimoniului cultural în timp util, nemaivorbind de pierderi de ordin identitar, cultural, estetic etc. De aceea, avem speranța că statul va acorda patrimoniului cultural importanța cuvenită și va identifica sursele de finanțare. Totodată, în paralel, după ce Programul va fi împărțit în proiecte distincte, finanțarea poate să vină și din fonduri europene. Aici totul va depinde de abilitățile manageriale ale titularilor proiectelor și voința politică.